

KOORDYNACJA ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH W REGULACJACH WSPÓLNOTOWYCH

Gertruda Uścińska
Instytut Polityki Społecznej UW
Instytut Pracy i Spraw Socjalnych

PODSTAWY PRAWNE KOORDYNACJI SYSTEMÓW ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

Gwarancje korzystania z ochrony systemów zabezpieczenia społecznego przez pracowników przemieszczających się w obrębie Wspólnoty zawarte zostały już w Traktacie Rzymskim i w wyniku kolejnych zmian traktatowych zostały wzmocnione i rozszerzone. Koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego została pomyślana w celu ochrony praw pracowników migrujących i członków ich rodzin. Nie miała na celu stworzenia ponadnarodowego systemu zabezpieczenia społecznego, ani usunięcia różnic pomiędzy krajowymi systemami. Od początku powołania Wspólnoty Europejskiej brak było zgody państw członkowskich na harmonizację rozwiązań w zakresie zabezpieczenia społecznego.

W Europie funkcjonuje wiele systemów zabezpieczenia społecznego zróżnicowanych z uwagi na uwarunkowania historyczne, kulturowe, a także gospodarcze czy demograficzne, w których się one kształtowały¹. Koordynacja nie usuwa tych różnic, a nawet można powiedzieć, że musi je akceptować. Państwa członkowskie zachowują swoją samodzielność i niezależność w ustalaniu zasad obejmowania ubezpieczeniem społecznym i opłacania składek, a także ustalania ich wysokości. Dotyczy to także ustalania warunków nabycia prawa do świadczeń, zasad ich wypłacania, w tym wysokości świadczeń i innych rozwiązań decydujących o kształcie krajowego systemu zabezpieczenia społecznego.

Na podstawie art. 51 Traktatu Rzymskiego (obecny art. 42 TWE) Rada EWG została zobowiązana do opracowania rozwiązań dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Wykonując to zobowiązanie, Rada wydała rozporządzenia, które wiążą w całości i obowiązują bezpośrednio we wszystkich państwach członkowskich.

Zmieniające się warunki społeczne i gospodarcze w państwach członkowskich wymagały uzupełnienia i modyfikacji przepisów obu tych rozporządzeń. Doprowadziło to w efekcie do opracowania nowych zasad koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego². Rozporządzenia te obowiązują *ex proprio vigore* we wszystkich państwach członkowskich³. W związku z rozszerzeniem w 2004 r. Unii Europejskiej o 10 państw, a następnie o 2 kraje⁴, obowiązujące Rozporządzenia nr 1408/71 i nr 574/72 zostaną w przyszłości zastąpione Rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady nr 883/2004 z 29 kwietnia 2004 r. dotyczącym koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. Wejdzie ono w życie po zakończeniu prac nad rozporządzeniem wykonawczym do niego⁵.

Podstawową przesłanką opracowania i uchwalenia nowych przepisów dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego była potrzeba ich uproszczenia i uczynienia bardziej elastycznymi wobec koniecznej koordynacji zróżnicowanych krajowych systemów zabezpieczenia społecznego 27 państw członkowskich. Prace przygotowawcze trwały od dłuższego czasu, a przedstawiane projekty nowych regulacji i ich uzasadnienie wskazywały na potrzebę uproszczenia procesu koordynacji, usunięcia niejasności interpretacyjnych i luk prawnych, wreszcie uwzględnienia dorobku orzeczniczego Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości przyjętego w obszarze koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Jorens 1999, s. 15 i n.; Bińczycka-Majewska 2004, s. 121 i n.). Zmiany były konieczne także z powodu istotnych modyfikacji ustawodawstw krajowych państw członkowskich, jakie się dokonały w okresie 34 lat stosowania Rozporządzenia nr 1408/71, za którymi nie nadążały ustalone wcześniej reguły koordynacji.

Komisja Europejska i państwa członkowskie podkreślały, że koordynacja nie może być celem samym w sobie, ale musi być dostosowana do kierunków ewolucji całej Unii Europejskiej. Zasady koordynacji nie mogą się ograniczać jedynie do zabezpieczenia swobodnego przepływu pracowników, ale muszą służyć ochronie uprawnień w obszarze zabezpieczenia społecznego wszystkich osób, które zmieniają miejsce swojego pobytu w granicach Unii. Koordynacja musi być rozpatrywana w perspektywie obywatelstwa europejskiego jako element konstrukcyjny Europy socjalnej albo europejskiej przestrzeni społecznej (socjalnej). Oznacza to, że musi ona być rozpatrywana w szerszym zakresie aniżeli dotychczas⁶.

ZASADY PRZEWODNIE KOORDYNACJI SYSTEMÓW ZABEZPIECZENIA SPOŁECZNEGO

Podstawowe zasady koordynacji realizują ideę europejskiej przestrzeni społecznej w zakresie ochrony i zachowania uprawnień, wynikających z krajowych systemów zabezpieczenia społecznego. Służą także urzeczywistnieniu (urealnieniu) swobodnego przepływu osób, w tym pracowników i członków ich rodzin. Brak bowiem sprawnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego byłby poważnym utrudnieniem w stosowaniu zasady swobodnego przepływu osób, a może nawet uniemożliwiłby jej realizację.

Na przykładzie wspólnotowej koordynacji widać także, że kierunki i tendencje rozwoju świadczeń z zabezpieczenia społecznego uwarunkowane są zakresem analogicznych zmian w regulacjach krajowych. Prorozwojową funkcję odgrywa w tym obszarze Europejski Trybunał Sprawiedliwości, którego orzecznictwo przyczyniło

się do rozszerzenia ochrony skutków zajścia określonych ryzyk społecznych, czy wręcz do doprecyzowania zakresu tej ochrony. W ciągu kilkudziesięciu lat nie nastąpiło jednak rozszerzenie katalogu ryzyk.

Natomiast zdecydowanie rozszerzył się w ustawodawstwach krajowych katalog świadczeń związanych z poszczególnymi ryzykami, na co niewątpliwie wpłynęła prorozwojowa funkcja koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Uścińska red. 2005a).

ZAKRES PRZEDMIOTOWY KOORDYNACJI

We wspólnotowych przepisach wyróżnia się następujące podejście do tego zagadnienia⁷. W Rozporządzeniu nr 1408/71 zakres przedmiotowy jest podobny do ustalonego w Konwencji nr 102 o normach minimalnych w dziedzinie zabezpieczenia społecznego. Obejmuje świadczenia uregulowane w ustawodawstwach państw członkowskich, a wymienione w art. 4 ust. 1 tego rozporządzenia⁸. Nie dokonuje się w nim wprost enumeracji rodzajów ryzyka. Można tego dokonać *implicite* na podstawie nazwy i rodzaju świadczenia ustalonego w art. 4 ust. 1 oraz analizy orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości. Są to: choroba i macierzyństwo, inwalidztwo, starość, śmierć żywiciela, wypadki przy pracy i choroby zawodowe, bezrobocie, obciążenia rodzinne⁹.

Obciążenia rodzinne zostały uwzględnione w szczególnym stopniu w Rozporządzeniu nr 1408/71. Należy zauważyć, że zawarte w art. 1 lit. u (i) określenie „świadczenia rodzinne” oznacza wszelkie świadczenia rzeczowe lub pieniężne wyrównujące koszty utrzymania rodziny¹⁰. Jest to więc szeroka definicja świadczeń rodzinnych, będąca podstawą dla Trybunału do uznania danego świadczenia za rodzinne, pomimo innego kwalifikowania go przez ustawodawstwo krajowe¹¹. Z kolei według art. 1 lit. u (ii) określenie „zasiłki rodzinne” oznacza okresowe świadczenia pieniężne przyznane wyłącznie w zależności od liczby oraz wieku członków rodziny.

W związku z tym można wnioskować, że świadczenia rodzinne należy rozumieć szerzej, bowiem obejmują zasiłki rodzinne, a także inne świadczenia. Rozróżnienie takie wynika również z regulacji krajowych dotyczących tych świadczeń i zostało dokonane w celu ich koordynacji¹².

Jak już podano wcześniej, w 2004 r. zostało uchwalone Rozporządzenie nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego. W przyszłości ma ono zastąpić obowiązujące przepisy. W preambule do nowego rozporządzenia podkreśla się, że Rozporządzenie nr 1408/71 uległo wielokrotnym zmianom z jednej strony z powodu skutków orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, z drugiej zaś rozwoju i zmian ustawodawstw krajowych. Obecne zasady koordynacji wspólnotowej są złożone i niezmiernie rozbudowane; ponieważ mają one na celu ułatwić swobodny przepływ osób, uznano za niezbędne ich zmodyfikowanie, a zarazem uproszczenie i dostosowanie do rzeczywistości. W zakresie przedmiotowym analiza nowego rozporządzenia pozwala na przedstawienie następujących uwag.

W Rozporządzeniu nr 883/2004 nie dokonuje się wprawdzie enumeracji rodzajów ryzyka, lecz ich wyodrębnienia można dokonać *implicite* na podstawie nazw i rodzajów świadczeń ustalonych w art. 3 ust. 1¹³. W porównaniu z obowiązującym rozporządzeniem należy zwrócić uwagę na następujące modyfikacje. Wyodrębniono ryzyko choroby i macierzyństwa, a w stosunku do tego ostatniego rozszerzono przedmiot ochrony prawnej na ojców. Uwzględniono tym samym fakt, że ze świadczenia związanych z macierzyństwem może obecnie w ustawodawstwie wielu krajów europejskich korzystać zarówno matka, jak i ojciec. Chodzi o świadczenia macierzyńskie sensu stricto, przyznawane w okresie pierwszych miesięcy życia noworodka (nie o świadczenia wychowawcze – rodzicielskie – udzielane w późniejszym okresie życia dziecka). Podobne uprawnienia dla ojca występują w polskim ustawodawstwie¹⁴.

Należy dodać, że nie oznacza to ustanowienia nowego rodzaju ryzyka (ojcostwo), ale raczej włączenie do przedmiotu ochrony prawnej sytuacji zrównanej z macierzyństwem i przyznanie ojcu

świadczeń, które się upodabniają do świadczeń macierzyńskich sensu stricto. Istotne uporządkowanie nastąpiło także w zakresie świadczeń rodzinnych. Dotyczące ich regulacje zawarto w jednym rozdziale (rozdział 8 pt. „Świadczenia rodzinne”) z zaniechaniem dotychczasowego zróżnicowania na świadczenia na rzecz dzieci osób aktywnych zawodowo i na rzecz dzieci pozostających na utrzymaniu emerytów lub rencistów oraz dla sierot. Pojęcie świadczeń rodzinnych (*family benefits, prestations familiales*), ustalone w art. 1 lit. z Rozporządzenia nr 883/2004, obejmuje wszelkie świadczenia rzeczowe lub pieniężne przeznaczone na pokrycie kosztów utrzymania rodziny, z wyłączeniem alimentów oraz specjalnych zasiłków z tytułu urodzenia dziecka lub adopcji, wymienionych w załączniku I do rozporządzenia¹⁵.

Na gruncie orzecznictwa wspólnotowego przyjęto, że art. 4 ust. 1 Rozporządzenia nr 1408/71 ma charakter konstytutywny i ograniczający w tym znaczeniu, że dla uznania, iż określone świadczenie wchodzi w zakres zabezpieczenia społecznego, konieczne jest, żeby odnosiło się do ryzyk wliczonych w art. 4 ust. 1 Rozporządzenia nr 1408/71. Oznacza to, że wykaz zawarty tam ryzyk jest zamknięty, a dział zabezpieczenia społecznego niewymieniony w tym przepisie nie wchodzi do omawianej kategorii świadczeń¹⁶. Zakres przedmiotowy koordynacji określony na mocy Rozporządzenia nr 883/2004 uwzględnia nowe trendy w dziedzinie zabezpieczenia społecznego, które pojawiły się w ustawodawstwie państw członkowskich, a także kwalifikację określonych świadczeń przyjmowaną w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (Bińczycka-Majewska 2004).

Z przeprowadzonych ustaleń wynika, że w regulacjach wspólnotowych zachodzą pewne modyfikacje w ustalonym dotychczas katalogu rodzajów ryzyka społecznego. Następuje istotne ich rozszerzenie i objęcie ochroną innych sytuacji związanych z określonym zdarzeniem¹⁷. Uwzględnia się także tendencje istniejące w krajowych ustawodawstwach. Na uwagę zasługuje podział dotychczasowego niejednorodnego ryzyka choroby oraz macierzyństwa oraz daleko idące rozszerzenie przedmiotu ochrony prawnej w razie macierzyństwa, chociaż został on już dawno przyjęty w aktach Międzynarodowej Organizacji Pracy czy Rady Europy (Uścińska 2005a). Ryzyko choroby jest złożone, jego wystąpienie bowiem pociąga za sobą udzielenie świadczeń zdrowotnych, a w razie utraty zarobku – świadczeń pieniężnych. Z macierzyństwem również związane są określone rozwiązania.

Na podkreślenie zasługuje także ujednoczenie zasad korzystania ze świadczeń rodzinnych przez uprawnionych.

REALIZACJA ZASAD DOTYCZĄCYCH KOORDYNACJI ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH

Świadczenia rodzinne występują w ustawodawstwach krajowych wszystkich państw członkowskich. Jednak między rozwiązaniami krajowymi występują znaczne różnice, jeżeli chodzi o rodzaje tych świadczeń, warunki nabycia, wysokość czy zasady finansowania. Państwa członkowskie niektórych rozwiązań nie zaliczają do świadczeń rodzinnych, chociaż z punktu regulacji wspólnotowych i ich wykładni mieszczą się w pojęciu tych świadczeń. Trzeba także pamiętać, że pojęcie „świadczenia rodzinne” jest szersze od „zasiłków rodzinnych”.

PODMIOTY REALIZUJĄCE ZADANIA Z ZAKRESU KOORDYNACJI ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH

W pierwszej kolejności należy wyodrębnić **władzę właściwą**. Na podstawie Rozporządzenia nr 1408/71 (art. 1 lit. l) pojęcie „władza właściwa” oznacza w odniesieniu do każdego państwa członkowskiego, ministra, wiceministrów i inne odpowiednie władze, którym podlegają na całym terytorium danego państwa lub jego części systemy zabezpieczenia społecznego. W Polsce jest to minister pracy i polityki społecznej, a w odniesieniu do świadczeń zdrowotnych – minister zdrowia.

W celu realizacji zadań wynikających z koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego władze właściwe przekazują sobie wszelkie informacje dotyczące działań i rozwiązań przyjętych w celu wykonania rozporządzeń wspólnotowych oraz dotyczące modyfikacji czy zmian ustawodawstw krajowych mogących mieć wpływ na realizację przepisów wspólnotowych.

Współpraca władzy właściwej, a także innych instytucji jest konieczna dla zapewnienia realizacji zasad koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Jeżeli chodzi o inne podmioty, to są to instytucje łącznikowe i właściwe. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej pełni funkcję **instytucji łącznikowej** w odniesieniu do świadczeń rodzinnych (art. 22 Ustawy z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych). Oznacza to, że jest instytucją upoważnioną do bezpośredniego komunikowania się z wyznaczonymi instytucjami w innych państwach członkowskich. Prawo do zwrócenia się do takiej instytucji przysługuje każdej osobie mieszkającej lub przebywającej na terytorium państwa członkowskiego. Wykaz instytucji łącznikowych zawarto w załączniku 1 do Rozporządzenia nr 574/72¹⁸.

Z punktu widzenia zagwarantowania realizacji prawa do świadczeń z zabezpieczenia społecznego najważniejszą rolę odgrywają **instytucje właściwe**. Instytucje te wypłacają także świadczenia. Do podstawowych zadań tych instytucji należą:

- przyjmowanie i rozpatrywanie wniosków, a także wydawanie decyzji oraz wypłacanie świadczeń;
- udzielanie informacji dotyczących zasad przyznawania świadczeń, procedur, obowiązujących formularzy;
- współpraca z innymi instytucjami właściwymi.

Jeżeli chodzi o koordynację świadczeń rodzinnych, to zadania instytucji właściwej, na podstawie Ustawy o świadczeniach rodzinnych z 2003 r. (art. 21), pełni samorząd województwa w ramach zadań zleconych z zakresu administracji rządowej. Marszałek województwa może upoważnić dyrektora (lub jego zastępcę) lub innego pracownika Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej (ROPS) do prowadzenia w jego imieniu spraw dotyczących realizacji świadczeń rodzinnych objętych wspólnotową koordynacją.

Wyżej wymienione instytucje ustalają prawo do świadczeń rodzinnych i je wypłacają osobom uprawnionym. Wykaz instytucji właściwych zawiera załącznik 2 do Rozporządzenia nr 574/72.

Dla prawidłowego rozumienia i stosowania wspólnotowych zasad koordynacji ważne jest określenie podstawowych pojęć i definicji. Jeżeli chodzi o instytucję miejsca zamieszkania oraz instytucję miejsca pobytu to oznaczają one odpowiednio instytucję uprawnioną do udzielania świadczeń w miejscu zamieszkania zainteresowanego, oraz instytucję uprawnioną do udzielania świadczeń w miejscu pobytu zainteresowanego, a jeżeli taka instytucja nie istnieje, instytucję wyznaczoną przez właściwą władzę danego państwa członkowskiego. W Polsce taką instytucją jest urząd marszałkowski właściwy ze względu na miejsce zamieszkania lub pobytu. Miejsce zamieszkania oznacza miejsce stałego zamieszkania. Pojęcie pobyt oznacza pobyt czasowy (Uścińska red. 2005a, s. 189 i n.).

W celu stosowania ustalonych zasad koordynacji konieczne jest także ustalenie zakresu pojęcia „okresy ubezpieczenia”. Są to okresy składkowe, zatrudnienia lub pracy na własny rachunek, tak jak je określa lub uznaje za okresy ubezpieczenia ustawodawstwo, w ramach którego zostały przebyte lub uznane za przebyte, jak również wszelkie okresy zrównane, o ile są uznane przez dane ustawodawstwo za równorzędne z okresami ubezpieczenia.

Natomiast pojęcie „okresy zatrudnienia” lub „okresy pracy na własny rachunek” oznaczają odpowiednio okresy określone lub uznane za takie przez ustawodawstwo, pod którego rządami zostały przebyte, oraz wszelkie okresy uważane za przebyte, jeżeli są one uznane przez ustawodawstwo za równorzędne z okresami zatrudnienia lub z okresami pracy na własny rachunek.

Wyżej wymienione okresy są ważne w aspekcie stosowania zasady ich sumowania. Zasada ta oznacza bowiem, że w razie, gdy przepisy państwa członkowskiego, w którym będą przysługiwać świadczenia rodzinne wymagają posiadania pewnego okresu

zatrudnienia, ubezpieczenia lub pracy na własny rachunek, a osoba zainteresowana tych okresów nie uzyskała w tym państwie, instytucja właściwa tego państwa, ustalając prawo do świadczeń, uwzględni, w koniecznym zakresie, okresy ubezpieczenia, zatrudnienia lub pracy na własny rachunek w innym państwie, tak jakby to były okresy ubezpieczenia przebyte w tym kraju.

Stosowanie zasady sumowania okresów ubezpieczenia ma na celu zapewnienie korzystania ze świadczeń w przypadku osób migrujących, jeżeli ustawodawstwo państw członkowskich uzależnia nabycie prawa do tych świadczeń od posiadania takich okresów. Skorzystanie z tej zasady jest możliwe, jeżeli zainteresowany przedstawi instytucji właściwej zaświadczenie potwierdzające przebyte okresy ubezpieczenia (i innych zrównanych) w różnych państwach członkowskich¹⁹.

Polski system świadczeń rodzinnych nie zawiera wymogu posiadania wcześniejszego stażu ubezpieczenia czy zatrudnienia. Został on bowiem oparty na innych zasadach i warunkach nabycia prawa do tych świadczeń. Jednak analizowana zasada będzie miała zastosowanie przy ustalaniu dodatku z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego. Dodatek ten przysługuje osobie korzystającej z urlopu wychowawczego. Natomiast zgodnie z przepisami dotyczącymi urlopu wychowawczego warunkiem jego udzielenia jest posiadanie co najmniej 6-miesięcznego okresu zatrudnienia. W przypadku pracownika, który nie posiada 6-miesięcznego okresu zatrudnienia w Polsce, uznane będą przez pracodawcę okresy zatrudnienia na podstawie umowy o pracę przebyte na terytorium innego państwa członkowskiego. Pracownik powinien przedłożyć pracodawcy odpowiednie zaświadczenie. Gdyby tego nie uczynił, tylko poinformował pracodawcę o posiadaniu takich okresów zatrudnienia na podstawie umowy o pracę, pracodawca jest zobowiązany za pośrednictwem polskiej instytucji właściwej wystąpić do instytucji właściwej odpowiedniego państwa w celu wystawienia takiego zaświadczenia.

ZASADY USTALANIA USTAWODAWSTWA WŁAŚCIWEGO

Na podstawie przepisów wspólnotowych można wyodrębnić cztery grupy osób, do których stosuje się poszczególne zasady. Są to:

- 1) pracownicy i osoby pracujące na własny rachunek, których członkowie rodziny mieszkają w innym państwie niż państwo właściwe,
- 2) osoby bezrobotne, których członkowie rodziny mieszkają w innym państwie niż państwo właściwe,
- 3) emeryci i renciści,
- 4) sieroty.

Na podstawie art. 73 Rozporządzenia nr 1408/71 pracownik, a także osoba pracująca na własny rachunek, ma prawo do świadczeń rodzinnych na członków swojej rodziny mieszkających na terytorium innego państwa. Oznacza to więc, że świadczenia rodzinne są należne na mocy ustawodawstwa tego państwa, którym jest objęty pracownik lub osoba pracująca na własny rachunek z tytułu wykonywania pracy. Świadczenia te przysługują nawet, jeżeli członkowie rodziny tego pracownika czy prowadzącego działalność mieszkają w innym państwie członkowskim.

Warto w tym miejscu przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-321/93 José Imbernon, w którym Trybunał podkreślił, że art. 73 należy rozumieć w ten sposób, że jeżeli ustawodawstwa krajowe uzależniają przyznanie i ustalenie wysokości świadczeń na dzieci lub współmałżonka pracownika od ich zamieszkania w kraju jego zatrudnienia, to warunek ten można uznać za spełniony, jeśli dziecko lub małżonek zamieszkuje na terytorium innego państwa członkowskiego.

Zasadę powyższą można także zilustrować przykładem obywatela polskiego pracującego w Wielkiej Brytanii na podstawie umowy o pracę, który nabył na podstawie ustawodawstwa brytyjskiego prawo do świadczeń rodzinnych. Świadczenia te będą przysługiwały nawet wtedy, gdy jego rodzina (dzieci, małżonek) mieszkają w Polsce.

Druga grupa to osoby bezrobotne, których członkowie rodzin mieszkają w innym państwie niż państwo właściwe. Sytuację takich osób reguluje art. 74 Rozporządzenia nr 1408/71, zgodnie z którym bezrobotny (pracownik lub osoba pracująca na własny rachunek) korzystający ze świadczeń w razie bezrobocia na podstawie ustawodawstwa państwa członkowskiego ma prawo do świadczeń rodzinnych na rzecz członków swojej rodziny mieszkających na terytorium innego państwa członkowskiego. Prawo do tych świadczeń przysługuje na podstawie ustawodawstwa państwa właściwego do wypłaty świadczeń z tytułu bezrobocia, tak jakby członkowie rodziny bezrobotnego mieszkali na terytorium tego państwa. Najczęściej jest to ustawodawstwo państwa, w którym była wykonywana praca lub prowadzona działalność na własny rachunek.

Przykładowo, obywatel polski mieszka wraz z rodziną w Polsce. Pracował u pracodawcy niemieckiego. W związku z utratą pracy w Niemczech i nabyciem prawa do zasiłku z tytułu bezrobocia występuje także o ustalenie prawa do świadczeń rodzinnych z niemieckiego systemu. Jeżeli zostaną spełnione warunki przyznania świadczeń niemieckich, to będą przekazywane one rodzinie bezrobotnego mieszkającej w Polsce²⁰.

Kolejna grupa to emeryci i renciści, w stosunku do których mają zastosowanie odrębne zasady koordynacji omawianych świadczeń na dzieci pozostające na ich utrzymaniu. Przede wszystkim w stosunku do tej grupy koordynacja ogranicza się tylko do zasiłków rodzinnych.

Przy ustalaniu państwa właściwego do wypłaty zasiłków rodzinnych na dzieci pozostające na utrzymaniu emerytów lub rencistów stosuje się zasady określone w art. 77 Rozporządzenia nr 1408/71. Są one przyznawane niezależnie od tego, na terytorium którego państwa członkowskiego zamieszkuje jego dzieci.

Zasady przyznawania zasiłków rodzinnych na członków rodziny emerytów lub rencistów można podzielić według następujących kryteriów. W przypadku gdy świadczenie emerytalno-rentowe jest przyznawane z tytułu ustawodawstwa jednego państwa członkowskiego, prawo do świadczeń na członków rodziny przysługuje zgodnie z ustawodawstwem państwa, które wypłaca emeryturę lub rentę. Jeżeli emerytura lub renta przysługuje na podstawie ustawodawstwa kilku państw i jednym z nich jest państwo, w którym emeryt mieszka, ma on prawo do zasiłków rodzinnych na członków swojej rodziny na podstawie ustawodawstwa miejsca zamieszkania. W przypadku gdy w państwie, w którym mieszkają członkowie rodziny, zasiłek rodzinny albo świadczenia emerytalno-rentowe nie przysługują, prawo do zasiłku rodzinnego ustala się i wypłaca świadczenie na podstawie ustawodawstwa, któremu emeryt lub rencista podlegał, był ubezpieczony najdłużej.

Natomiast w razie, gdy w państwie, w którym osoba ta była ubezpieczona najdłużej, świadczenie nie przysługują, ustala się prawo do nich w poszczególnych państwach w kolejności długości okresów ubezpieczenia lub zamieszkania, rozpoczynając od państwa, w którym okres ten był najdłuższy. Jeżeli długość tych okresów jest jednakowa w kilku państwach, to świadczenia są należne na mocy ustawodawstwa tego państwa, któremu emeryt lub rencista podlegał ostatnio.

Podane zasady można zilustrować przykładem osoby otrzymującej emeryturę wypłacaną przez polską instytucję właściwą i niemiecką, która mieszka w Niemczech, a jej dzieci zamieszkują w Polsce. W pierwszej kolejności prawo do zasiłków rodzinnych będzie rozpatrywane według państwa zamieszkania emeryta. Gdyby się okazało, że nie są spełnione warunki przyznania świadczeń, uprawniony może wystąpić o ustalenie prawa z polskiego systemu.

Jak już wcześniej wspomniano, w przepisach wspólnotowych zawarto także zasady koordynacji świadczeń dla sierot. Są to zasiłki rodzinne oraz zasiłki dodatkowe lub specjalne przewidziane dla sierot. Świadczenia dla sierot ustalane są na podstawie ustawodawstwa jednego państwa członkowskiego, niezależnie od miejsca zamieszkania, a także osób, na których utrzymaniu pozostają.

Przy ustalaniu tego ustawodawstwa stosuje się następujące zasady (art. 78 Rozporządzenia nr 1408/71):

1) sierota po pracowniku (osobie prowadzącej działalność), który podlegał ustawodawstwu jednego państwa członkowskiego, ma prawo do zasiłków rodzinnych na jego podstawie;

2) osoba, która jest sierotą po pracowniku, który podlegał ustawodawstwu kilku państw członkowskich, ma prawo do świadczeń:

– zgodnie z ustawodawstwem państwa, w którym mieszka, a jeżeli świadczenie w tym państwie nie przysługuje,

– to zgodnie z ustawodawstwem państwa, któremu zmarły pracownik podlegał najdłużej, albo jeżeli w tym państwie świadczenie nie przysługuje, to

– na podstawie regulacji państwa według zasady malejącej długości okresów ubezpieczenia lub zamieszkania zmarłego, a jeżeli długość tych okresów jest jednakowa, to na podstawie ustawodawstwa tego państwa, któremu zmarły podlegał najpóźniej.

Osoba, która jest sierotą po zmarłym emerycie lub renciście, podlega ustawodawstwu tego państwa, które było właściwe dla wypłaty świadczeń na rzecz dzieci za życia tego emeryta lub rencisty.

Należy dodać, że w niektórych państwach funkcjonuje system rent rodzinnych dla sierot. Renty te są objęte wspólnotową koordynacją (Uścińska red. 2005a). Z kolei państwa, których ustawodawstwa przewidują wyłącznie zasiłki rodzinne lub zasiłki dodatkowe albo specjalne dla sierot, zostały wymienione w załączniku VIII do Rozporządzenia nr 1408/71.

Omawiane przepisy dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego określają także zasady stosowania w razie kumulacji prawa do świadczeń. Jeżeli świadczenia w związku z wykonywaniem pracy lub działalności na własny rachunek (art. 73 Rozporządzenia nr 1408/71) albo otrzymywania świadczeń w razie bezrobocia (art. 74) przysługują równocześnie w dwóch państwach, stosuje się zasadę niekumulacji i wypłacania tylko z jednego tytułu.

Zasada ta ma także zastosowanie w sytuacji, kiedy prawo do świadczeń przysługuje w dwóch państwach, jak i wówczas, gdy w jednym państwie prawo to przysługuje z tytułu aktywności zawodowej, a w drugim – z tytułu zamieszkania albo pobierania emerytury lub renty. W razie kumulacji tych uprawnień świadczenia są wypłacane tylko z jednego tytułu.

Zasady ustalania pierwszeństwa w razie zbiegu prawa do świadczeń, które przysługują w tym samym okresie i na tych samych członków rodziny na mocy ustawodawstwa dwóch państw członkowskich, tj. w państwie zamieszkania członków rodziny i w państwie zatrudnienia pracownika lub pracy na własny rachunek, nadają pierwszeństwo ustawodawstwu kraju, w którym jest wykonywana praca. Jeżeli świadczenia rodzinne w państwie zamieszkania członków rodziny przewyższają kwotę świadczeń należnych od państwa, w którym jest wykonywana praca, państwo zamieszkania, a ściślej instytucja właściwa tego państwa, wypłaca różnicę między tymi świadczeniami (nadwyżkę).

Natomiast pierwszeństwo ustawodawstwa kraju, w którym mieszkają członkowie rodziny, nadaje się wówczas, jeżeli jest to także kraj prowadzenia aktywności zawodowej. Przykładowo, obywatel polski pracuje w Wielkiej Brytanii. Żona z dziećmi mieszka w Polsce i nie pracuje. Z tytułu pracy w Wielkiej Brytanii mąż ma prawo do świadczeń rodzinnych w wysokości około 100 euro na osobę. Jeżeli w Polsce zostaną spełnione warunki nabycia prawa do zasiłku rodzinnego, to będzie on wypłacany w pełnej wysokości, a zasiłek z systemu brytyjskiego zostanie pomniejszony o kwotę wypłaconą w Polsce.

Świadczenia na dzieci pozostające na utrzymaniu emeryta lub rencisty ustalane są na podstawie ustawodawstwa jednego państwa członkowskiego, niezależnie od miejsca zamieszkania tych osób.

DANE LICZBOWE DOTYCZĄCE ŚWIADCZEŃ RODZINNYCH OBJĘTYCH KOORDYNACJĄ

W związku z realizacją przepisów wspólnotowych (Rozporządzenia nr 1408/71 i nr 574/72) wymiana informacji między instytucjami państw członkowskich odbywa się za pomocą standardowych formularzy typu E-400, na których zawarte są dane niezbędne do ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych (Uścińska red. 2005a).

Tabela 1. Formularze z serii E-400 w 2005 r.

Kraj	Liczba wniosków
Niemcy	5 120
Austria	1 381
Norwegia	684
Irlandia	494
Anglia	202
Holandia	174
Czechy	166
Szwecja	133
Włochy	114
Pozostałe (Belgia, Cypr, Dania, Finlandia, Francja, Hiszpania, Litwa, Luksemburg, Portugalia, Słowenia, Słowacja, Węgry)	214
Ogółem	11 691

Źródło: dane Departamentu Migracji MPiPS.

Tabela 2. Formularze z serii E-400 w 2006 r.

Kraj	Liczba wniosków
Niemcy	12 315
Anglia	5 136
Irlandia	4 208
Austria	2 588
Norwegia	2 056
Holandia	1 592
Czechy	494
Szwecja	342
Belgia	315
Pozostałe (Cypr, Dania, Finlandia, Francja, Grecja, Islandia, Litwa, Luksemburg, Słowacja, Szwecja, Węgry)	1 885
Ogółem	30 931

Źródło: dane Departamentu Migracji MPiPS.

Tabela 3. Wysokość świadczeń rodzinnych w państwach członkowskich

Kraj	Wysokość świadczenia
Niemcy	– 154 euro na pierwsze, drugie i trzecie dziecko – 179 euro na czwarte i następne
Austria	– 105,40 euro do 152,70 euro na dziecko powyżej 9 lat
Wielka Brytania	– 106 euro, na młodsze dziecko 71 euro
Irlandia	– 117,60 euro na pierwsze i drugie dziecko – 147,30 euro na trzecie i następne
Szwecja	– 104 euro, dodatek 23 euro na trzecie dziecko, dodatek 83 euro na czwarte, dodatek 104 euro na piąte i dalsze
Hiszpania	– 24,25 euro; 48,75 na dziecko niepełnosprawne; dodatek na dzieci niepełnosprawne (268,09 euro, 402,14 euro – zależy od stopnia niepełnosprawności)
Polska	– 48 zł (12 euro) na dziecko do ukończenia 5. roku życia – 64 zł (16 euro) na dziecko powyżej 5. roku życia do ukończenia 18. roku życia – 68 zł (17 euro) na dziecko powyżej 18. roku życia do ukończenia 24. roku życia

Źródło: (MISSOC 2006).

W 2005 r. do polskich instytucji właściwych wpłynęło 11 691 wniosków o świadczenia rodzinne (tab. 1), w tym najwięcej z Niemiec, Austrii, Norwegii, a następnie z Irlandii oraz Anglii. Natomiast w 2006 r. liczba tych wniosków wzrosła niemalże trzykrotnie w stosunku do 2005 r. (ogółem 30 931 – tab. 2). Nadal najwięcej wniosków dotyczących świadczeń rodzinnych jest kierowanych

z Niemiec (12 315). Znacznie wzrosła liczba wniosków potwierdzających uprawnienia do świadczeń rodzinnych w Anglii (5136) i Irlandii (4208). Oznacza to, że obywatele polscy, którzy udali się do pracy w innych państwach członkowskich, coraz częściej spełniają warunki nabycia prawa do świadczeń rodzinnych w tych krajach.

Biorąc pod uwagę znaczenie różnic w poziomie świadczeń rodzinnych tzw. dawnych i nowych państw członkowskich (tab. 3), trzeba podkreślić, że świadczenia przekazywane do Polski odgrywają istotną rolę w budżetach rodzinnych osób do nich uprawnionych.

ZAKOŃCZENIE

Rozszerzenie Unii Europejskiej w ostatnim okresie o 12 państw przyczyniło się do dużego dynamizmu stosowania wspólnotowych zasad dotyczących koordynacji zabezpieczenia społecznego. Ich realizacja nadała (wymusiła) nowe impulsy aktywności władzy właściwej i instytucji właściwych dawnych państw członkowskich, które spotkały się z nowymi problemami w obszarze koordynacji, w tym dotyczącymi świadczeń rodzinnych. Z kolei tzw. nowe państwa, w tym Polska, musiały uwzględnić w swoich porządkach prawnych regulacje dotyczące koordynacji i nauczyć się je stosować.

Koordynacja świadczeń rodzinnych jest realnym procesem sprzyjającym realizacji zasady swobodnego przepływu osób. Wzrastająca liczba świadczeń rodzinnych transferowanych do Polski jest potwierdzeniem faktu, że coraz więcej obywateli polskich pracuje legalnie w innych państwach członkowskich. W większości państw z tytułu tego zatrudnienia nabywane jest prawo do świadczeń rodzinnych, które odgrywają istotną rolę w łagodzeniu obciążeń materialnych związanych z wychowywaniem i edukacją dzieci. Ze względu na dość duże różnice w wysokości tych świadczeń w systemach dawnych i tzw. nowych państwach UE przez najbliższe lata świadczenia rodzinne transferowane do Polski będą stanowiły ważny element łagodzenia kosztów utrzymania rodziny.

Zgłaszane w literaturze europejskiej obawy nadmiernego obciążenia krajowych systemów zabezpieczenia społecznego nie sprawdziły się, bowiem liczba transferowanych świadczeń jest znacznie mniejsza niż przewidywana (Kvist 2004). Wpływ na to mają zasady ograniczające dostęp do rynków pracy, a także zaostrzenie w danych państwach UE kryteriów decydujących o nabyciu świadczeń i wreszcie wprowadzenie bardziej restrykcyjnych zasad kontroli korzystania ze świadczeń²¹.

Należy jednak podkreślić, że brak jest obiektywnych badań, które pokazałyby skutki korzystania z prawa do swobodnego przepływu nie tylko w relacji państwo–UE, ale przede wszystkim państwo–państwo²². Badania takie są konieczne w obszarze zabezpieczenia społecznego, bowiem na ich podstawie można by ustalić zakres i rodzaje obowiązków krajowych systemów objętych wspólnotową koordynacją.

¹ Wpisujących się w różne modele (np. konserwatywny, liberalny, socjal-demokratyczny).

² Zostały one zawarte w dwóch Rozporządzeniach Rady: (1) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie; (2) nr 574/72 z 21 marca 1972 r. dotyczące wykonywania Rozporządzenia Rady nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego do pracowników, osób prowadzących działalność na własny rachunek i do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (DzU L 149 z dnia 5 lipca 1971 r.). Celex nr: 31971 R 1408; w języku polskim dostępne na stronie: <www.europa.eu.int/eur-lex>.

³ Są to normy prawne obowiązujące wprost, bez potrzeby włączenia ich do krajowego porządku prawnego.

⁴ Trzeba pamiętać, że koordynacja dotyczy państw członkowskich UE, EOG i Konfederacji Szwajcarskiej.

⁵ Okres *vacatio legis* jest wykorzystany w celu opracowania przepisów wykonawczych, a także służy upowszechnianiu nowych rozwiązań, zawartych w Rozporządzeniu nr 883/2004. Tekst nowego rozporządzenia zawarty jest w „Official Journal of the European Union” L 166/1.

- ⁶ Na zawężający zakres koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego zwracano uwagę już znacznie wcześniej w literaturze przedmiotu (Lorens 1999).
- ⁷ Z orzeczeń Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości wynika, że cechy szczególne świadczeń stanowią podstawowe kryterium rozróżnienia między świadczeniami objętymi i nieobjętymi zakresem przedmiotowym. Zob. orzeczenia: C-249/83 Hoeckx, C-85/99 Offermans, C-69/79 Jordens-Vosters, C-70.80 Vigier, C-122/84 Scrivner, C-78/91 Hughes. Zob. (Uścińska, Kazenas red. 2002; Spiegel 2005).
- ⁸ Użyte jest sformułowanie: Rozporządzenie nr 1408/71 stosuje się do wszystkich ustawodawstw odnoszących się do działań zabezpieczenia społecznego, które dotyczą: świadczeń w razie choroby i macierzyństwa, świadczeń z tytułu inwalidztwa, łącznie ze świadczeniami służącymi zachowaniu albo zwiększeniu zdolności do zarobkowania, emerytur, świadczeń dla osób pozostałych przy życiu, świadczeń z tytułu wypadku przy pracy i choroby zawodowej, świadczeń z tytułu śmierci, zasiłków dla bezrobotnych, świadczeń rodzinnych.
- ⁹ Katalog ten występuje również w aktach Rady Europy, np. w Europejskim Kodeksie Zabezpieczenia Społecznego Rady Europy z 1964 r. (Uścińska 2005a, s. 317 i n.).
- ¹⁰ Zgodnie z ustawodawstwem określonym w art. 4 ust. 1 lit. h, z wyłączeniem specjalnych zasiłków porodowych lub z tytułu przysposobienia (adopcyjnych), określonych w załączniku II.
- ¹¹ Na przykład orzeczenie C-245/94, C-312/94 Hoefer Zachov. Trybunał uznał, że rozróżnienie między świadczeniami wyłączonymi z zakresu stosowania Rozporządzenia nr 1408/71 i świadczeniami, które wchodzą do tego zakresu, opiera się na elementach konstytutywnych każdego świadczenia, szczególnie na jego celu i warunkach przyznania, a nie na fakcie, czy dane świadczenie zakwalifikowane jest (lub nie) jako świadczenie z ubezpieczenia społecznego przez ustawodawstwo krajowe danego państwa.
- ¹² Nie bez znaczenia jest, że koordynacją objęte są świadczenia rodzinne dla pracowników, osób samodzielnie zarabkujących, bezrobotnych. Natomiast świadczenia na dzieci pozostające na utrzymaniu emerytów lub rencistów oraz dla sierot obejmują wyłącznie zasiłki rodzinne. Taka interpretacja art. 77 ust. 1 Rozporządzenia nr 1408/71 wynika z orzeczenia 313/86 Lenoir. Trybunał potwierdził to także w orzeczeniu C-43/99 Lecclere Deaconescu. Jednakże takie rozróżnienie i podział są krytykowane w literaturze przedmiotu. Zob. (Jorens, Schulte red. 1999, s. 355 i nast.).
- ¹³ Dokonuje się tego ustalenia na podstawie art. 3 ust. 1, zgodnie z którym rozporządzenie stosuje się do wszystkich ustawodawstw odnoszących się do zabezpieczenia społecznego obejmującego:
- a) świadczenia z tytułu choroby (choroba),
  - b) świadczenia z tytułu macierzyństwa, zrównane świadczenia ojcowskie (w języku angielskim – *maternity and equivalent paternity benefits*, a w języku francuskim – *les prestations de maternité et de paternité assimilées*) (macierzyństwo),
  - c) świadczenia z tytułu inwalidztwa (inwalidztwo),
  - d) świadczenia emerytalne (starość),
  - e) świadczenia dla osób pozostających przy życiu (śmierć żywiciela),
  - f) świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i choroby zawodowej (wypadki przy pracy i choroby zawodowe),
  - g) zasiłki pogrzebowe (śmierć),
  - h) świadczenia w razie bezrobocia (bezrobocie),
  - i) świadczenia przedemerytalne (ograniczenie lub zaprzestanie aktywności zawodowej w wieku przedemerytalnym),
  - j) świadczenia rodzinne (obciążenia rodzinne).
- ¹⁴ W polskim ustawodawstwie art. 180 § 5 Kodeksu pracy przewiduje się, że pracownica po wykorzystaniu po porodzie co najmniej 14 tygodni urlopu macierzyńskiego ma prawo zrezygnować z pozostałej części tego urlopu; w takim przypadku niewykorzystaną część urlopu macierzyńskiego udziela się pracownikowi – ojcu wychowującemu dziecko i na jego pisemny wniosek – jest to dzielenie urlopu między matkę i ojca. W zakresie zasiłku macierzyńskiego odpowiednie regulacje zawarte są w przepisach Ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (tekst jedn. DzU z 2005 r. nr 31, poz. 267). Rozwiązania w innych krajach zob. (MISSOC 2006, s. 144 i nast., s. 148 i nast., s. 702 i nast.;

- MISSOC, *Mutual information system on social protection* – te dane porównawcze dostępne są na stronie internetowej Komisji Europejskiej: <www.europa.eu>).
- ¹⁵ Takie wyłączenie jest obecnie dokonywane na podstawie Rozporządzenia nr 1408/71; świadczenia są wyliczone w załączniku II.
- ¹⁶ Por. orzeczenie w sprawie nr 122/84 Scrivner i Cole, a także w sprawie nr 249/83 Hoeckx.
- ¹⁷ Na przykład macierzyństwo, zrównanie świadczenia ojcowskiego.
- ¹⁸ Adresy instytucji właściwych w Polsce oraz instytucji łącznikowych z innych państw członkowskich znajdują się na stronie internetowej MPiPS: <www.mpips.gov.pl>.
- ¹⁹ Zaświadczenie wystawia instytucja właściwa w zakresie świadczeń rodzinnych, w której dana osoba była uprzednio ubezpieczona, lub inna instytucja wyznaczona przez władzę właściwą. Instytucje te są zamieszczone w załączniku 10 do Rozporządzenia nr 574/72.
- ²⁰ Problemy na tle stosowania przepisów dotyczących koordynacji świadczeń rodzinnych w Polsce omawia L. Adamska (zob. Adamska 2007, s. 23).
- ²¹ Wielka Brytania czy Irlandia, które nie zamknęły rynków pracy, zaostryżyły warunki dostępu do krajowych systemów zabezpieczenia społecznego. Aby otrzymać świadczenia, trzeba przepracować co najmniej rok albo 2 lata. Długi okres jest ustalony w celu otrzymania innych świadczeń lub usług socjalnych.
- ²² Na konieczność takich badań wskazuje także J. Kvist (2004).

LITERATURA

- Adamska L. (2007), *Świadczenia rodzinne w UE*, „Służba Pracownicza” nr 7.
- Bińczycka-Majewska T. (2004), *Podstawowe zagadnienia koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w ramach Unii Europejskiej*, w opracowaniu zbiorowym *Problemy ubezpieczeń społecznych w 70-lecie istnienia Zakładu Ubezpieczeń Społecznych*, Wrocław.
- Dzienisiuk D. (2004), *Zabezpieczenie społeczne w Unii Europejskiej – koordynacja świadczeń*, Warszawa.
- Jorens Y. (1999), *Propozycje zmian rozporządzeń Unii Europejskiej nr 1408/71 i nr 574/72 w dziedzinie zabezpieczenia społecznego – zakres i przesłanki*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” nr 4 i 5.
- Jorens Y., Schulte B., red. (1999), *Coordination of social security schemes in connection with the accession of Central and Eastern European States*, The Riga Conference.
- Kaufman O., Kessler F., Köhler P.A. (1991), *Le droit social en Allemagne*, Paris.
- Kvist J. (2004), *Does EU enlargement start a race to the bottom? Strategic interaction among EU member state in social policy*, „Journal of European Social Policy” nr 3.
- MISSOC (2006), *Social protection in the Member States of the European Union of the European Economic Area*.
- Regulation (EC) No 883/2004 of the European Parliament and the Council of 29 April 2004 on the coordination of social security systems, „Official Journal of the European Union” L 166/1.
- Spiegel B. (2005), *EuGH und nationale Instanzen: EG-rechtliche Entscheidungen mit Relevanz für den Bereich der sozialen Sicherheit*, Wien.
- Szurgacz H. (1998), *Europejskie prawo pracy i prawo socjalne a prawo polskie*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Świątkowski A. (2000), *Europejskie prawo socjalne*, t. III, Warszawa: Dom Wydawniczy ABC,
- Uścińska G. (2005a), *Europejskie standardy zabezpieczenia społecznego a współczesne rozwiązania polskie*, Warszawa: IPISS.
- Uścińska G. (2005b), *Świadczenia z zabezpieczenia społecznego w regulacjach międzynarodowych i polskich. Studium Porównawcze*, Warszawa: IPISS.
- Uścińska G., red. (2005a), *Koordynacja polskiego systemu zabezpieczenia społecznego z regulacjami wspólnotowymi. Ekspertyzy prawne*, tom II, Warszawa: MPiPS.
- Uścińska G., red. (2005b), *Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w dziedzinie zabezpieczenia społecznego*, (wersja szeroka), Warszawa: MPiPS.
- Uścińska G., Kazenas B., red. (2002), *Orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości w dziedzinie zabezpieczenia społecznego*, wersja szeroka i wersja skrócona, Warszawa.

SUMMARY

The article presents the principles of coordination of social security schemes in general and of family benefits in particular. It shows the level in which the principles of coordination influence Polish family benefits scheme. It describes the tasks of the authorities and competent institutions responsible for the implementation of Community regulations in this area. Statistics included in the article refer to the benefits exported from other Member States. The last part of the article enlists the problems that need to be resolved in order to ensure efficient coordination of social security schemes.